

UNIWERSYTET GDAŃSKI
WYDZIAŁ PRAWA I ADMINISTRACJI

Michał Janusz Majewski

Streszczenie rozprawy doktorskiej.
Konstrukcja prawna darowizny na wypadek śmierci
określonych praw majątkowych.

Promotor: Dr hab. Dorota Maśniak, prof. UG

Promotor pomocniczy: Dr Maja Maciejewska-Szałas

Gdańsk 2022

Zagadnienie dopuszczalności darowizny na wypadek śmierci na gruncie obowiązującego prawa cywilnego stanowi źródło sporu przedstawicieli nauki. Trwający dyskurs wynika z braku normatywnej regulacji przedmiotowej instytucji, gdyż Kodeks cywilny nie zawiera stosownych przepisów prawnych, które pozwalałyby wyraźnie stwierdzić, że darowizna na wypadek śmierci jest dopuszczalna lub niedopuszczalna. Stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w uchwale z dnia 13 grudnia 2013 roku w której przyjęto, że na gruncie *legis latae* „dopuszczalne jest zawarcie umowy darowizny na wypadek śmierci, jeżeli jej przedmiotem są konkretne rzeczy lub prawa, a umowa nie jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego” nie rozstrzygnęło dyskusji w powyższym zakresie, a wręcz pewne problemy i wątpliwości zostały pogłębione. Celem niniejszej rozprawy doktorskiej było zbadanie dopuszczalności na gruncie *legis latae* darowizny na wypadek śmierci, umiejscowienie jej w polskim porządku prawnym, w zależności od przypisania do jednej z grup czynności prawnych - *mortis causa* bądź *inter vivos* oraz określenie prawnej konstrukcji tej instytucji.

Analizowanie problemu tak złożonego i wieloaspektowego darowizny na wypadek śmierci wymagało w I rozdziale uściślenia podstawowych pojęć i cech przedmiotowej instytucji, w szczególności z uwzględnieniem istotnej dla tej umowy roli warunku i terminu. Zbadano także, czy istnieje możliwość obciążenia poleceniem w umowie darowizny na wypadek śmierci, jakim podmiotom służy kompetencja do żądania wykonania przez obdarowanego polecenia nałożonego na niego przed darczyńcą, jak i ustalono jakie uprawnienie przysługuje obdarowanemu w razie wystąpienia istotnej zmiany stosunków.

Następnie w II rozdziale przeanalizowano dopuszczalność darowizny na wypadek śmierci w kontekście poszczególnych atrybutów tejże umowy, odróżniających czynności prawne *mortis causa* od czynności prawnych *inter vivos*. Przeanalizowano także rozwiązania występujące we wskazanych jako reprezentatywne dla przedmiotu badań zagranicznych porządkach prawnych, które ukazały kształt, jaki umowie darowizny na wypadek śmierci nadał obcy ustawodawca, w szczególności w zakresie posiadanych cech czynności prawnej *mortis causa* albo czynności prawnej *inter vivos*. Zbadano również, czy darowizna na wypadek śmierci, której przedmiotem pozostaje cały majątek darczyńcy jest sprzeczna z art. 941 k.c. stanowiącym, że rozrządzić majątkiem na wypadek śmierci można tylko poprzez testament, a także czy przedmiotowa darowizna jest sprzeczna z art. 1047 k.c., który wskazuje, że rozrządzić na wypadek śmierci określonymi składnikami majątku spadkowego można tylko w drodze zapisu zwykłego albo zapisu windykacyjnego. Zweryfikowano dodatkowo, czy darowizna na wypadek śmierci pozostaje dopuszczalna w świetle zasad współżycia

społecznego oraz zasady swobody umów. Powyższe pozwoliło odpowiedzieć na pytanie, czy tak ukształtowaną darowiznę należy uważać za czynność prawną *inter vivos* czy *mortis causa*, a przede wszystkim na uznanie, czy darowizna na wypadek śmierci pozostaje dopuszczalna na gruncie *legis latae*.

W kolejnych rozdziałach omówiono zagadnienie czynienia i przyjmowania przedmiotowej darowizny przez osoby fizyczne, przy czym punkt wyjścia do oceny tejże kwestii stanowią zasady ogólne. Dokonano również określenia formy przewidzianej dla umowy darowizny na wypadek śmierci. Następnie zbadano w jakich przypadkach darowizna na wypadek śmierci może zostać odwołana w drodze jednostronnej czynności prawnej podmiotu uprawnionego. Rozważono także kwestię rozwiązania tej darowizny, ograniczając się do najbardziej doniosłego sposobu rozwiązania umowy tj. przez strony na podstawie art. 363¹ k.c. oraz wynikającej z art. 901 k.c. szczególnej postaci rozwiązania, właściwej tylko dla darowizny. Dalej przeanalizowano odpowiedzialność darczyńcy i jego spadkobierców w przypadku opóźnienia w wykonaniu, niewykonania darowizny na wypadek śmierci lub nienależytego wykonania umowy darowizny na wypadek śmierci oraz odpowiedzialność z tytułu darowanego przedmiotu. Istotne w tym miejscu pozostawało zbadanie spornego momentu oraz sposobu wykonania umowy darowizny na wypadek śmierci, w zależności od rodzaju przedmiotu tej umowy. Ponadto określony został wpływ darowizny na wypadek śmierci na prawo spadkowe, tj. w zakresie doliczenia do spadku w powiązaniu z zachowkiem oraz zaliczeniem na schedy spadkowe.

W dysertacji dokonano przede wszystkim analizy norm prawa polskiego odnoszących się do darowizny na wypadek śmierci, przy czym zakres przepisów poddanych badaniu objął przede wszystkim normy ustawowe. Skorzystano także z analizy prawno-porównawczej, sprowadzającą się do porównania instytucji darowizny na wypadek śmierci z podobnymi instytucjami prawnymi występującymi w porządkach prawnych innych państw. Przeanalizowano normy prawne Niemiec, Austrii i Wielkiej Brytanii, w których istnieją różne typy darowizn zawieranych na wypadek śmierci. Powyższe uzupełniła analiza historycznoprawna w odniesieniu do prawa rzymskiego, skąd wywodzi się *donatio mortis causa* oraz do Kodeksu Napoleona, stanowiącego obowiązujące prawo na ziemiach polskich, na gruncie którego występowały darowizny przypominające w swym kształcie darowiznę na wypadek śmierci. Istotnym elementem pracy była także analiza orzecznictwa, zwłaszcza Sądu Najwyższego oraz sądów apelacyjnych. Wykorzystano również literaturę przedmiotu

obejmującą pozycje książkowe i artykułowe, a także komentarze do przepisów prawnych oraz glosy do orzeczeń sądowych.

The issue of the admissibility of a donation in the event of death on the basis of the existing civil law is a source of dispute between representatives of science. Discourse still results from the lack of normative regulation of the institution for the Civil Code does not include relevant legal acts that would make it clear that a donation, in the event of death, is admissible or inadmissible. Position of the Supreme Court expressed in the resolution of 13th December 2013 in which it was assumed that on the basis of *legis latae* "it is admissible to conclude a donation agreement in the event of death, if its subject matters are specific things or rights, and the contract is not contradictory to the principles of social coexistence". This did not settle the discussion in this respect, and even some problems and doubts were deepened. The main objective of this PhD thesis was to examine the admissibility under *legis latae* of a donation in the event of death, to place it in the Polish legal order, depending on the assignment to one of the groups of legal acts - *mortis causa* or *inter vivos* and to determine the legal structure of this institution.

Analysing of such a complex and multifaceted problem as donation in the event of death required in Chapter I to clarify the basic concepts and features of the institution, taking into account the important role of the condition and deadline for this contract. It was also examined whether there is a possibility of charging the recipient with an order in the event of death donation agreement, which entities are entitled to demand that the recipient execute the order imposed on him by the doner, and it was determined what entitlement the recipient is entitled to the event of a significant change in the relation.

Chapter II examines the admissibility of a donation upon death in the context of the various attributes of that contract, in order to distinguish the legal acts of *mortis causa* and *inter vivos*. The solutions present in the foreign legal systems indicated as representative for the subject of the study were also analyzed, which showed the shape that the contract of donation in the event of death was given by the foreign legislator, in particular with regard to the characteristics of a legal acts of *mortis causa* or *inter vivos*. It was also examined whether a donation in the event of death, the subject of which entire donor's property, is contrary to

Art. 941 of the Civil Code stating that the property may be disposed of in the event of death only through a will, and whether the donation in question is contrary to Art. 1047 of the Civil Code, which indicates that certain components of the inheritance may be disposed of in the event of death only by way of an ordinary legacy or a debt collection legacy. In addition, it was verified whether a donation in the event of death remains admissible in the light of the principles of social coexistence and the principle of freedom of contract. This made it possible to answer the question whether a donation formed in this way should be regarded as a legal act *inter vivos* or *mortis causa*, and above all to recognize whether a donation in the event of death remains admissible under *legis latae*.

In the following chapters the issue of making and accepting a donation in case of natural persons, the starting point for assessing this issue are the general principles. The form provided for the donation agreement in the event of death was also determined. Then, it was examined in which cases a donation in the event of death can be revoked by a unilateral legal act of the rightholder. The issue of terminating this donation was also considered, limiting itself to the most important way of terminating the contract, i.e. by the parties pursuant to Art. 363¹ of the Civil Code and resulting from Art. 901 of the Civil Code a specific form of solution, appropriate only for the donation. Further, the liability of the donor and his heirs in the event of delay in execution, non-performance of the donation in the event of death or improper performance of the donation agreement in the event of death and liability for the donated item were further analyzed. At this point it was important to examine the disputed issue and the manner of performing the donation agreement in the event of death, depending on the nature of this agreement. Finally, the impact of the donation in the event of death on the inheritance law was determined, i.e. in the scope of adding to the inheritance in connection with the reserved share including the inheritance schemas.

The dissertation primarily analyses the norms of Polish law relating to donation in the event of death, with the scope of the provisions subject to the study covering mainly statutory norms. A legal and comparative analysis was also used, which boils down to comparing the institution of donation in the event of death with similar legal institutions present in the legal systems of other countries. The legal norms of Germany, Austria and the United Kingdom were analyzed, in which there are different types of donations concluded in the event of death. The above was supplemented by a historical and legal analysis with regard to Roman law, from where *donatio mortis causa* originates, and to the Napoleonic Code, which is the law in force in Poland, on the basis of which there were donations resembling in their form a donation in

the event of death. An important element of the work was also the analysis of jurisprudence, especially of the Supreme Court and the courts of appeal. The literature on the subject was also used, including books and articles, as well as commentaries on legal regulations and glossaries to court decisions.